

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2017. gada 23. maijā

lietā Nr. 2016-13-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Artūrs Kučs, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Sanita Osipova, Daiga Rezevska un Ineta Ziemele,

pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Cell Finance” konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2017. gada 26. aprīļa tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī.

2011. gada 8. jūlijā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, ar kuru Kriminālprocesa likuma 629. pants tika papildināts ar piekto daļu.

Kopš 2011. gada 11. augusta, kad 2011. gada 8. jūlija likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” stājās spēkā, Kriminālprocesa likuma 629. panta piektā daļa nav grozīta un ir spēkā šādā redakcijā: „Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.” Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētās ar mantu saistītās personas (turpmāk arī – ar mantu saistītās personas) ir aizdomās turētais vai apsūdzētais un persona, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests, vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu.

2. Pieteikuma iesniedzēja – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Cell Finance” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 629. panta piektā daļa (turpmāk arī – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo tās tiesības uz taisnīgu tiesu, proti, tiesību uz taisnīgu tiesu tvērumā ietilpstošo pušu līdzvērtīgu iespēju principu, kā arī personas tiesības tikt uzklautātai. Satversmes 92. panta pirmais teikums aizsargājot vairākas savstarpēji saistītas tiesības un principus: tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli, pušu līdzvērtīgu iespēju principu, taisnīguma principu un procesuālā taisnīguma principu.

Pamatojoties uz apstrīdēto normu, Pieteikuma iesniedzējai esot liegts iepazīties ar tiem lietas materiāliem, uz kuriem pamatots procesa virzītāja – prokurora – viedoklis par Pieteikuma iesniedzējas mantas, kurai uzlikts arests, noziedzīgo izcelsmi vai tās saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu neesot nodrošinātas tiesības pienācīgi un līdzvērtīgi sagatavoties lietas izskatīšanai nedz pirmās instances tiesā, nedz apelācijas instances tiesā.

Uzsākot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, Pieteikuma iesniedzējai esot izsniegts lēmums par šā procesa uzsākšanu. Tomēr šajā lēmumā neesot atspoguļoti visi lietā būtiskie apstākļi. Lēmumā esot ietverta procesa virzītāja interpretācija par

konkrētā kriminālprocesa materiāliem, kā arī to dokumentu saraksts, kuri no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti lietā par noziedzīgi iegūtu mantu. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka iepazīstināšana ar lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu nenodrošinot tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu. No tiesību uz taisnīgu tiesu satura izrietot, ka gan procesa virzītājam, gan personai, par kuras mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu tiek lemts, jābūt iespējai iepazīties ar otras puses argumentiem un pierādījumiem, kā arī tos komentēt. Pieteikuma iesniedzēja nevarot pilnvērtīgi pārbaudīt, vai argumenti, kas norādīti lēmumā uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ir pamatoti un atbilst patiesībai, nedz arī šos argumentus pamatoti atspēkot un komentēt, jo tai neesot iespēju atsaukties uz lietas materiāliem.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu lēmumu par šā likuma 628. pantā minēto personu tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem pieņemot tas pats procesa virzītājs, kas pieņēmis lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Apstrīdētā norma procesa virzītājam radot priekšrocības salīdzinājumā ar to personu, par kuras mantas izcelsmes raksturu tiek lemts. Procesā virzītājs procesā par noziedzīgi iegūtu mantu nevarot tikt uzskatīts par neitrālu un neieinteresētu personu, bet esot uzskatāms par procesuālo oponentu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētajā normā nav paredzēti kritēriji, pēc kuriem procesa virzītājam būtu jāvadās, lemjot par to, vai atļauja iepazīties ar lietas materiāliem ir izsniedzama, un tādējādi apstrīdētā norma lēmuma pieņemšanu padarot atkarīgu no procesa virzītāja subjektīvā uzskata. Aplūkojot Kriminālprocesa likumu sistēmiski, varot konstatēt, ka, piemēram, kriminālprocesa pirmstiesas stadijā, kad tiek lemti arī citi jautājumi, piemēram, jautājums par drošības līdzekļa – apcietinājuma – piemērošanu, nepieciešamība nodrošināt personai tiesības uz taisnīgu tiesu neļauj procesa virzītājam pilnībā ierobežot personas piekļuvi lietas materiāliem.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam nav leģitīma mērķa. Tomēr Pieteikuma iesniedzēja pieļauj, ka par tādu varētu uzskatīt nepieciešamību saglabāt izmeklēšanas noslēpumu un nodrošināt efektīvu kriminālprocesa norisi, proti, nepieciešamību

aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības drošību. Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, šāda leģitīmā mērķa gan nevarot būt procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

Kad kriminālprocesā jau iegūti pietiekami pierādījumi par noziedzīgu nodarījumu, vairs nepastāvot risks, ka procesā iesaistītās personas varētu slēpt pierādījumus vai traucēt noziedzīga nodarījuma izmeklēšanu. Aizliegums iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem nekādā veidā nevarot veicināt kriminālprocesa efektivitāti. Kriminālprocesā savākto pierādījumu apjoms laikā, kad parasti tiek uzsākts kriminālprocess par noziedzīgi iegūtu mantu, esot tāds, kas pēc būtības izslēdzot risku, ka iepazīšanās ar lietas materiāliem varētu traucēt kriminālprocesa efektīvu norisi.

Ja tomēr tiktu atzīts, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība, tad, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, šo iespējamo leģitīmo mērķi tikpat efektīvi varētu sasniegt ar brīdinājumu, proti, brīdinot personas, kas iepazīstas ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem, par aizliegumu izpaust pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas. Procesuālās sankcijas vai kriminālsoda piedraudējums kriminālprocesa norises traucēšanas gadījumā esot pietiekami efektīvs līdzeklis. Tāpat par alternatīvu leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli varot uzskatīt regulējumu, kas ļautu lēmumu par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem pieņemt tiesai, kura izskata lietu par noziedzīgi iegūtu mantu, vai arī izmeklēšanas tiesnesim.

Papildus esot jāņem vērā tas, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiekot izlemti kriminālprocesa mantiskie jautājumi, kas neesot saistīti ar konkrētas personas vainu. Tāpēc šādā procesā neesot saskatāma īpaša sabiedrības ieinteresētība, kas būtu saistāma ar kriminālprocesa mērķi. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiesa faktiski risinot privāttiesisku strīdu starp personu, kura pretendē uz mantas atgūšanu, un personu, par kuras īpašumā vai valdījumā esošo mantu notiek process. Nedz sabiedrības iespējamā ieinteresētība valsts budžeta papildināšanā, ātrāk konfiscējot mantu, nedz cietušā iespējamā ieinteresētība panākt jautājuma ātrāku risinājumu neesot atzīstama par tādu, kas varētu attaisnot tiesību uz taisnīgu tiesu būtisku ierobežošanu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzēja uzsver: tas, ka par iepazīšanos ar lietas materiāliem lemj procesa virzītājs, ir saistīts nevis ar apstrīdētās normas piemērošanas praksi, bet gan ar pašas šīs normas saturu. Tieši procesa virzītājs esot tas, kurš izlemj, cik pilnvērtīgi citas procesā iesaistītās personas varēs izmantot savas procesuālās tiesības.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, no kriminālprocesa lietas materiāliem ir jāizdala tikai tie materiāli, kuru procesuālā pārbaude, no vienas puses, neapdraudēs pamatlietas norisi, bet, no otras puses, nodrošinās procesa par noziedzīgi iegūtu mantu dalībniekiem tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pieteikuma iesniedzēja papildus norāda, ka prokurors nevar sniegt objektīvu un neatkarīgu izvērtējumu attiecībā uz kriminālprocesā risināmajiem jautājumiem, kuru rezultātā var tikt ierobežotas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tāpēc prokurors nebūtu uzskatāms par „tiesu” Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. panta izpratnē.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Izskatāmajā lietā esot pamats tiesvedības izbeigšanai. Atsaucoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, Saeima lūdz izbeigt tiesvedību lietā, jo Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārumu radot nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse. Konkrēto tiesību realizācijas apjoms katrā lietā esot atkarīgs no procesa virzītāja lēmuma. Apstrīdētā norma procesa virzītājam piešķirot plašu rīcības brīvību izvērtēt apjomu, kādā personām var atļaut iepazīties ar lietas materiāliem. Procesā virzītājs šāda izvērtējuma veikšanā ņemot vērā attiecīgā noziedzīgā nodarījuma būtību, attiecīgo kriminālprocesa stadiju, lietas materiālu raksturu, kā arī tajos ietvertās ziņas un to saistību ar citām kriminālprocesā aizsargājamām interesēm.

Pirmstiesas kriminālprocesā, ņemot vērā tā būtību, personu tiesības varot tikt ierobežotas lielākā mērā nekā iztiesāšanas stadijā. Turklāt praksē ne vienmēr esot iespējams nodalīt tos lietas materiālus, kuri attiecas tikai uz konkrēto mantu.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli joprojām attiecoties uz pirmstiesas kriminālprocesu, ietverot ziņas par tajā nozīmīgiem apstākļiem un, iespējams, arī par personu privāto dzīvi vai komercnoslēpumu. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar mērķi nodrošināt noziedzīgu nodarījumu efektīvu izmeklēšanu un aizsargāt to personu intereses, par kurām informācija varētu būt iekļauta minētajos lietas materiālos. Pēc Saeimas ieskata, procesa virzītājs katrā konkrētā gadījumā atkarībā no lietas apstākļiem var izvērtēt personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem un pieņemt lēmumu atbilstoši samērīguma principam. Savukārt brīdinājums par pirmstiesas kriminālprocesā iegūto ziņu neizpaušanu nepalīdzētu sasniegt leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē, jo neesot uzskatāms par tikpat efektīvu izmeklēšanas interešu un citu personu tiesību aizsardzības līdzekli.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas argumentam, ka prokurors procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir tās procesuālais oponents. Uzsākot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, procesa virzītāja galvenais uzdevums esot nodrošināt mantisko jautājumu savlaicīgu atrisināšanu kriminālprocesa ietvaros. Tādējādi tiekot aizsargātas ne tikai kriminālprocesā iesaistītās personas intereses, bet arī visas sabiedrības intereses. Savukārt lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu, pamatojoties uz izdalītajā lietā esošajiem materiāliem un visu iesaistīto personu viedokļiem, pieņemot tiesa. Tieši procesa virzītājs esot atbildīgs par pamata kriminālprocesa norisi un pārzinot ar to saistītos riskus, tāpēc varot pieņemt pamatotu un visu iesaistīto personu pamattiesībām atbilstošu lēmumu par apjomu, kādā tiks atļauts iepazīties ar izdalītajiem materiāliem.

Savukārt attiecībā uz to, vai būtu jānosaka īpaši kritēriji procesa virzītāja lēmuma pieņemšanai, Saeima uzsver, ka jāņem vērā krimināllietas materiālu saturs un būtība, kas dažādās lietās var atšķirties. Likumdevējs esot procesa virzītājam piešķīris rīcības brīvību nodrošināt saprātīgu līdzsvaru starp iesaistīto pušu interesēm. Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 627. pantu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu procesa virzītājam esot pienākums savu lēmumu pamatot. Procesā virzītāja lēmums saturot ne tikai no lietas izdalīto materiālu uzskaitījumu, bet arī tajos ietverto ziņu detalizētu aprakstu.

Apstrīdētā norma neaizliedzot personām iepazīties ar lietas materiāliem. Ņemot vērā noziedzīgi iegūtās mantas ciešo saistību ar noziedzīgu nodarījumu, kas vēl tiek izmeklēts pirmstiesas kriminālprocesā, esot pamatoti noteikt, ka lietas materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Turklāt esot jāņem vērā, ka šādi materiāli ir pieejami tiesai, kas jautājumu par noziedzīgi iegūtu mantu izlemj pēc būtības. Proti, tiesa šajā gadījumā izvērtējot to, vai mantas izcelsme ir noziedzīga, un lemjot par turpmāko rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu. Aizskartās mantas īpašniekam šajā procesā neesot jāpierāda tas, ka noziedzīgs nodarījums vispār ir noticis, bet gan jāpamato konkrētās mantas legālā izcelsme un piederība. Tāpēc varot būt tā, ka aizskartās mantas īpašniekam nemaz nav nepieciešams iepazīties ar visiem tiem kriminālprocesa materiāliem, kuri attiecas uz noziedzīgu nodarījumu.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Saeima norāda, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek izlemti jautājumi, kas skar personu civilās tiesības Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē. Aizskartās mantas īpašnieka uzdevums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu esot iesniegt pierādījumus tam, ka attiecīgās mantas izcelsme ir legāla, nevis pierādīt, ka procesa virzītāja iesniegtie argumenti un pierādījumi ir nepamatoti vai kļūdaini. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tieši procesa virzītājs esot tas, kurš ir informēts par visiem pamata kriminālprocesa aspektiem. Piekļuve lietas materiāliem esot viens no tiem faktoriem, kas var būtiski ietekmēt kriminālprocesa virzību, tādēļ jautājumu par to, kurš un cik lielā apjomā piekļūst lietas materiāliem, nevarot izlemt cita amatpersona.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētā norma neesot uzskatāma par vispārēju aizliegumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, jo dodot procesa virzītājam rīcības brīvību katrā konkrētā gadījumā izvērtēt to, kādā apjomā lietas materiāli būtu uzrādāmi personām.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu esot uzskatāms par izņēmumu no vispārējās kriminālprocesuālās kārtības. Šā procesa mērķis esot savlaicīgi izlemt

kriminālprocesā radušos mantiskos jautājumus, nevis atzīt personu par vainīgu konkrēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 375. panta pirmo daļu kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli esot izmeklēšanas noslēpums un ar tiem drīkstot iepazīties amatpersonas, kuras īsteno kriminālprocesu, kā arī personas, kurām amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda likumā paredzētajā kārtībā.

Pirmstiesas kriminālprocesa būtība un kriminālprocesa efektīva norise prasot, lai kriminālprocesa laikā iegūtā informācija nebūtu pilnībā pieejama, jo lietas materiālu pāragra uzrādīšana personām varētu apdraudēt kriminālprocesa mērķu sasniegšanu. Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem izmeklēšanas noslēpuma statuss esot jānosaka tādēļ, lai garantētu tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī aizsargātu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Kriminālprocesa likums procesā par noziedzīgi iegūtu mantu nodrošinot saprātīgu līdzsvaru starp kriminālprocesa interesēm, tostarp izmeklēšanas noslēpuma saglabāšanas nepieciešamību, un procesuālās līdztiesības principu.

Tieslietu ministrija nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējai un uzsver, ka prokurors šā procesa ietvaros nevar tikt uzskatīts par procesuālo oponentu. Prokurors procesā par noziedzīgi iegūtu mantu neuzturot apsūdzību, bet gan nodrošinot mantisko jautājumu savlaicīgu atrisināšanu kriminālprocesā. Tieši tā amatpersona, kas konkrētajā brīdī vada kriminālprocesu, varot pieņemt pamatotu un objektīvu lēmumu par atļauju iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, jo spējot izvērtēt, vai konkrēto personu iepazīšanās ar attiecīgajiem materiāliem nekaitēs kriminālprocesa interesēm. Procesa virzītāja kompetencē esot izsvērta, objektīva un pamatota lēmuma pieņemšana, ievērojot konkrētās lietas apstākļus un balstoties uz kriminālprocesa pamatprincipiem.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, esot piemērojamas no Konvencijas 6. panta 1. punkta izrietošās tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas.

Apstrīdētā norma skaidri paredzot personu tiesības un nosakot kārtību, kādā personas var iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem. Tiesībsargs piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka ar apstrīdēto normu tiek sasniegts pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība. Lietas materiālu uzrādīšana esot pieļaujama tikai tad, ja attiecīgās informācijas izpaušana neapdraud kriminālprocesa norisi. Tādu iespēju, ka personas iepazīstas ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, bet pirms tam nav izvērtēts, vai piekļuve šiem materiāliem vispār ir pieļaujama, vajagot izslēgt, jo tā varētu novest pie prettiesiskas kriminālprocesa ietekmēšanas.

Tomēr Tiesībsargs norāda, ka pušu līdztiesības princips liedz vienu procesuālo oponentu nostādīt izdevīgākā pozīcijā nekā otru. Sacīkstes princips nosakot, ka personai ir tiesības iepazīties ar otras puses izdarītajiem apsvērumiem un tos atspēkot. Tāpēc izskatāmajā lietā esot svarīgi vērtēt prokurora lomu cilvēktiesību kontekstā nozīmīgu jautājumu izskatīšanā kriminālprocesā, kā arī prokurora atbilstību Konvencijas 6. panta 1. punktā ietvertajam jēdzienam „tiesa”.

Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām „tiesai” vajagot būt neatkarīgai, objektīvai un tādai, kas nodrošina procesuālās garantijas. Atbilstoši normatīvajam regulējumam prokuroru varot uzskatīt par neatkarīgu un objektīvu amatpersonu, tomēr nevarot uzskatīt par neatkarīgu un objektīvu „tiesu” Konvencijas izpratnē, jo trūkstot taisnīgas tiesas procesa garantiju. Prokurors nevarot sniegt objektīvu un neatkarīgu izvērtējumu attiecībā uz kriminālprocesā izlemjamiem jautājumiem, sakarā ar kuriem varētu tikt ierobežotas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tiesai, nevis prokuratūrai būtu jāvērtē, vai un kādā apjomā persona ir tiesīga iepazīties ar lietas materiāliem. Šādu izvērtējumu varētu veikt arī izmeklēšanas tiesnesis atbilstoši savam statusam un kompetencei.

6. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Ģenerālprokuratūra vērš uzmanību uz to, ka atbilstoši tās rīcībā esošajai informācijai no 2015. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 31. jūlijam no kriminālvajāšanas stadijā saņemtajām krimināllietām izdalīti septiņi procesi par noziedzīgi iegūtu mantu un no tiem divos personas izteikušas lūgumu iepazīties ar lietas materiāliem. Abos gadījumos procesa virzītāji atteikuši personām iepazīšanos ar šiem materiāliem. Savukārt no izmeklēšanā esošajām lietām uzsākti 40 procesi par noziedzīgi iegūtu mantu. Prokuratūras struktūrvienībās neesot reģistrētas sūdzības par izmeklētāju lēmumiem, ar kuriem tika liegts iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem.

Kriminālprocesa mērķu sasniegšana, proti, Kriminālprocesa likuma normu efektīva piemērošana un krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums, attaisnojot to, ka pirmstiesas kriminālprocesā tiek saglabāts izmeklēšanas noslēpums. Ģenerālprokuratūra piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka apstrīdētā norma neaizliedz personām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem un ka attiecīgās situācijas izvērtē procesa virzītājs.

Procesa virzītāja pilnvaru realizācija pirmstiesas kriminālprocesā nevarot tikt vērtēta atrauti no tā pilnvaru realizācijas procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Procesā virzītājs procesā par noziedzīgi iegūtu mantu neesot uzskatāms par apsūdzības pusi vai pieteikuma iesniedzēja procesuālo oponentu. Process par noziedzīgi iegūtu mantu esot paredzēts tieši mantisko jautājumu savlaicīgai atrisināšanai. Turklāt izvērtēšana, vai tiesas procesā iesaistītajām personām ir bijusi iespēja realizēt savas likumā noteiktās tiesības, kas garantētu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, esot tiesas kompetencē.

Procesa virzītāja pienākums brīdināt personas par aizliegumu izpaust kriminālprocesā iegūtās ziņas nevarot tikt uzskatīts par alternatīvu leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli. Tādējādi tiktu ignorēta iespējamā personu pretdarbība kriminālprocesā iegūto pierādījumu nostiprināšanai, kā arī iespēja iegūtās ziņas izmantot, lai ierobežotu procesa virzītāja iespējas iegūt jaunus pierādījumus..

Pēc Ģenerālprokuratūras ieskata, ne tiesa, ne izmeklēšanas tiesnesis nebūs visaptveroši informēti par izmeklēšanas gaitu. Šiem subjektiem ar likumu noteiktajās pilnvarās neietilpstot lemsana par personas vainu un pierādījumu pietiekamības izvērtēšana pirmstiesas kriminālprocesā, tāpēc tie nevarot izvērtēt, ar kuriem materiāliem persona būtu jāiepazīstina izdalītajā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Tas, ka procesa virzītājs lemj par apjomu, kādā personas ir tiesīgas iepazīties ar lietas materiāliem, neietekmējot tiesu mantas izcelsmes izvērtēšanā.

7. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes profesore Dr. iur. Sandra Kaija – uzskata, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz kritērijus, pēc kuriem procesa virzītājam jāvadās, lemjot par atļauju iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Viens no kriminālprocesa pamatprincipiem esot procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips. Procesuālo pilnvaru līdzvērtība nenozīmējot to, ka visu kriminālprocesā iesaistīto personu tiesībām un pienākumiem jābūt vienādiem. Tieši pretēji, šis princips nosakot, ka „līdzvērtīga īstenošana” jāvērtē katrā konkrētā gadījumā.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu visbiežāk tiek pabeigts agrāk nekā pamata kriminālprocess. Tāpēc nepieciešamība sargāt izmeklēšanas noslēpumu šādos gadījumos esot izvērtējama ar vislielāko rūpību. Taču skaidra un precīza tiesiskā regulējuma, proti, konkrētu kritēriju neesamība varot novest pie nepamatoti personu tiesību pārkāpumiem normas piemērošanas praksē, liedzot tām pilnvērtīgu tiesisko aizsardzību. Turklāt, aplūkojot Kriminālprocesa likumu sistēmiski, esot saskatāma tendence paplašināt kriminālprocesā iesaistīto personu iespējas iepazīties ar krimināllietas materiāliem, piemēram, gadījumos, kad tiek pieņemts lēmums par drošības līdzekļu piemērošanu.

Tomēr personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem neesot absolūtas un varot tikt ierobežotas. Kriminālprocesa datu nepamatota izpaušana varot būtiski sarežģīt izmeklēšanu arī tajā pirmstiesas procesā, no kura izdalīti materiāli par noziedzīgi iegūtu mantu.

Tāpat vajagot ņemt vērā risku, ka kriminālprocesā iegūtie pierādījumi varētu tikt zaudēti vai iznīcināti, ka liecinošās personas varētu tikt prettiesiski ietekmētas vai ka persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, varētu izvairīties no pirmstiesas procesa un tiesas.

Vienlaikus S. Kaija uzsver, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu jautājumu par to, vai manta atzīstama par noziedzīgi iegūtu, pēc būtības izlemj nevis procesa virzītājs, bet gan tiesa. Turklāt šādā procesā tiesas uzdevums esot izlemt nevis jautājumu par personas vainu, bet gan jautājumu par to, vai konkrētā manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu un vai tās izcelsme ir vai nav noziedzīga. Šajā procesā netiekot vērtēta apsūdzības pamatotība.

Šobrīd Kriminālprocesa likums neparedzot viennozīmīgu aizliegumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Tomēr tas, ka neesot paredzēti kritēriji šā jautājuma vērtēšanā, varot novest pie personu tiesību pārkāpumiem apstrīdētās normas piemērošanā.

8. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes doktorants Mg. iur. Juris Stukāns – uzskata, ka apstrīdētā norma neaizskar personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Apstrīdētā norma lietās par noziedzīgi iegūtu mantu esošajiem materiāliem pamatoti nosakot izmeklēšanas noslēpuma statusu. Šādu materiālu satura atklāšana varot ietekmēt turpmāko kriminālprocesa gaitu un apdraudēt objektīvu pirmstiesas izmeklēšanu, vainīgo personu atklāšanu, pierādījumu iegūšanu un saglabāšanu. Vērtējot ierobežojumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, esot jāņem vērā, ka jautājums par to, vai manta atzīstama par noziedzīgi iegūtu, šādā procesā tiek izlemts galīgi un šobrīd likums neparedz tā pārskatīšanu.

Apstrīdētā norma nenosakot vispārēju aizliegumu iepazīties ar šādu lietu materiāliem. Izvērtēšana, cik lielā apjomā var ļaut personām iepazīties ar lietas materiāliem, esot procesa virzītāja kompetencē. Tomēr J. Stukāns uzsver, ka apstrīdētā norma neparedz procesa virzītājam iespēju pilnīgi noraidīt personas lūgumu ļaut tai iepazīties ar lietā esošajiem materiāliem.

Kriminālprocesa likums nosakot, ka personai, kuras mantai uzlikts arests, tiek izsniegta lēmuma kopija, kurā citstarp norādītas ziņas par to, kādi fakti pamato mantas saistību ar noziedzīgu nodarījumu vai mantas noziedzīgo izcelsmi un kādi materiāli no izmeklēšanā esošās lietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti lietā par noziedzīgi iegūtu mantu. Fiziskai lietas materiālu uzrādīšanai neesot izšķirošas nozīmes tiesību realizācijā. Lēmuma uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu saturs personai nodrošinot un neierobežojot iespēju aizstāvēt savas tiesības uz mantu, kura ir izņemta vai kurai uzlikts arests. Persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu, zinot procesa virzītāja pamatojumu, argumentus un iesniegtos pierādījumus un tādējādi varot iesniegt savus argumentus un pierādījumus par mantas izcelsmi un tiesisko statusu.

Tāpat procesā par noziedzīgi iegūtu mantu persona varot īstenot savas tiesības, piedaloties tiesas sēdē. Savukārt tiesai, ņemot vērā to, ka lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, esot jānodrošina pienācīgs un saprotams lēmuma pamatojums tādā veidā, lai netiktu apdraudēta turpmākā izmeklēšana un persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu, varētu savas tiesības īstenot. Lietas dalībniekiem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu esot nevis jāatspēko otras puses argumenti, bet gan jāsniedz tiesai pierādījumi, lai tā varētu objektīvi izvērtēt mantas izcelsmi. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem esot samērīgs, jo vērsts uz visu kriminālprocesā iesaistīto personu interešu nodrošināšanu un aizsardzību.

Secinājumu daļa

9. Atbilstoši Satversmes tiesas praksei procesuāla rakstura jautājumi ir skatāmi pirms tiesību normu konstitucionalitātes izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu un 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 17. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja pauž viedokli, ka apstrīdētā norma ierobežo tās tiesības uz taisnīgu tiesu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, jo liedz iespēju

iepažīties ar šā procesa materiāliem, kas izdalīti no krimināllietas materiāliem. Savukārt Saeima norāda, ka Pieteikuma iesniedzējai pamattiesību ierobežojumu rada nevis apstrīdētā norma, bet tās piemērošanas prakse. Apstrīdētā norma piešķirot procesa virzītājam plašu rīcības brīvību izvērtēt to, kādā apjomā, ņemot vērā attiecīgā noziedzīgā nodarījuma būtību, kriminālprocesa stadiju, lietas materiālus un citus apstākļus, personām atļaut iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Tāpēc Saeima lūdz izbeigt tiesvedību, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu.

Apgalvojums, ka iespējamo personas pamattiesību aizskārumu radījusi nevis apstrīdētā norma, bet gan tās piemērošanas prakse, pats par sevi vēl nav pamats tiesvedības izbeigšanai lietā. Lai izlemtu, vai tiesvedība šajā lietā izbeidzama, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, Satversmes tiesai nepieciešams izvērtēt, vai apstrīdētā norma skar Pieteikuma iesniedzējas Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošās tiesības, ņemot vērā apstrīdētās normas patieso saturu un jēgu.

10. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Lietas materiālos ir izteikti atšķirīgi viedokļi par to, vai uz Pieteikuma iesniedzēju kā ar mantu saistītu personu būtu attiecināmas tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums garantē personai tiesības taisnīgā tiesā aizsargāt tās „tiesības un likumiskās intereses” (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2002-20-0103 secinājumu daļas 1. punktu*). Tāpēc Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai apstrīdētā norma attiecas uz tādām Pieteikuma iesniedzējas tiesībām, kas ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā.

Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no šā Satversmes panta izriet valsts pienākums ņemt vērā starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu).

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums visupirms interpretējams kopsakarā ar Konvencijas 6. pantu. Konvencijas 6. panta pirmā daļa nosaka: „Ikvienam ir tiesības, nosakot savu civilo tiesību un pienākumu vai jebkuras viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību krimināllietā, uz taisnīgu un atklātu lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos neatkarīgā un objektīvā ar likumu izveidotā tiesā.” Ja no Konvencijas normām un to interpretācijas Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē izriet, ka attiecīgas Konvencijā nostiprinātas cilvēktiesības aptver konkrēto situāciju, tad šī situācija ietilpst arī Satversmē nostiprināto attiecīgo pamattiesību tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 12.1. punktu).*

Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2014/42/ES (2014. gada 3. aprīlis) par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā preambulas 38. punkts noteic, ka direktīvā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, kā tas interpretēts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā. Šīs direktīvas 8. panta pirmajā daļā noteikts, ka dalībvalsts veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt tām personām, kuras skar mantas konfiskācija, tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu, lai saglabātu šo personu tiesības. Turklāt šā panta sestā daļa paredz, ka dalībvalstis nodrošina personai, pret kuru tiek vērsta konfiskācija, efektīvu iespēju pārsūdzēt tiesā konfiskācijas rīkojumu. Savukārt šā paša panta devītā daļa noteic, ka arī trešās personas, kurām procesā piemēro konfiskāciju, ir tiesīgas pretendēt uz īpašuma tiesībām vai citām ar īpašumu saistītām tiesībām.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ir atzīts, ka tiesvedība, kas nav saistīta ar kriminālsoda piemērošanu vai noteikšanu (citstarp arī tiesvedība par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju), neattiecas uz „apsūdzības pamatotību krimināllietā” Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē. Tomēr procesa par noziedzīgi iegūtu mantu rezultātā par noziedzīgi iegūtu atzītās mantas konfiskācija ir uzskatāma par īpašuma izmantošanas „kontrolēšanu” Konvencijas Pirmā protokola 1. panta

izpratnē, un tādējādi arī ar to saistītā tiesvedība attiecas uz personas civilo tiesību un pienākumu noteikšanu Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 12. maija sprieduma lietā „Gogitidze and Others v. Georgia”, pieteikums Nr. 36862/05, 121. punktu*). Mantas konfiskācijas pasākumi, kas negatīvi ietekmē to personu tiesības, pret kurām nav izvirzīta apsūdzība, attiecas uz Konvencijas 6. panta darbības civiltiesiskajiem aspektiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 10. aprīļa sprieduma lietā „Silickiene v. Lithuania”, pieteikums Nr. 20496/02, 45.–46. punktu*).

Procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu (*sk. arī: Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 1/2010, 31.–32. lpp.*). Šāds process ir vērsts uz mantisko jautājumu kriminālprocesā savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 630. pantu tiesa pieņem lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu. Savukārt viens no tiem rīcības ar noziedzīgi iegūtu mantu modeļiem, ko pieļauj Kriminālprocesa likums, ir mantas bezatlīdzības nodošana valstij – mantas konfiskācija (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 6. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2010-31-01 7.2. punktu un 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 23.1. punktu*). Tā, kā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par Kriminālprocesa likuma 628. pantā minēto ar mantu saistīto personu īpašuma tiesībām, šādā procesā pēc būtības tiek izlemti jautājumi, kas skar personu civilās tiesības un pienākumus Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē. Tādējādi Konvencijas 6. panta pirmās daļas garantijas kopsakarā ar Satversmes 92. panta pirmā teikuma garantijām uz šo procesu ir attiecināmas pilnā mērā.

Līdz ar to procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz ar mantu saistītajām personām ir attiecināmas tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas.

11. Apstrīdētā norma ir viena no procesu par noziedzīgi iegūtu mantu reglamentējošajām normām, kas iekļauta Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā. Process par noziedzīgi iegūtu mantu ir uzskatāms par vienu no sevišķā procesa veidiem kriminālprocesā (*sk. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta*

2009. gada 19. februāra lēmumu lietā Nr. SKK-2/2009). Process par noziedzīgi iegūtu mantu uzskatāms par izņēmumu no vispārīgā kriminālprocesa, kurā lēmumu par rīcību ar noziedzīgi iegūtu mantu pieņem vienlaikus ar galīgo lēmumu kriminālprocesā.

Apstrīdētā norma *expressis verbis* noteic, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Vienlaikus apstrīdētajā normā ir noteikts, ka ar šiem materiāliem var iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, savukārt Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētās ar mantu saistītās personas – tikai ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Tāpēc Kriminālprocesa likuma 628. pantā minēto personu procesuālo tiesību efektīvas īstenošanas apjoms ir tieši atkarīgs no procesa virzītāja lēmuma. Šis lēmums ietekmē ar mantu saistīto personu iespējas aizstāvēt savas pamattiesības, proti, tiesības uz īpašumu, kad tiesa procesā par noziedzīgi iegūtu mantu pieņem lēmumu pēc būtības. Tāpat šis procesa virzītāja lēmums ietekmē arī tiesas procesā iesaistītajām personām Kriminālprocesa likuma 629. panta ceturtajā daļā paredzētās vienādās tiesības tiesas sēdē.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 27. panta otro daļu procesa virzītāji kriminālprocesa izmeklēšanas stadijā ir izmeklētājs vai izņēmuma gadījumā prokurors, savukārt kriminālvajāšanas stadijā – prokurors. Gramatiskās interpretācijas metodes leksiskā elementa pielietošanas rezultāts norāda, ka apstrīdētās normas, kā arī visas Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas izpratnē, procesa virzītājs ir tas subjekts, kurš pirmstiesas procesa laikā pieņēmis lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

Likumdevējs apstrīdēto normu pieņēma 2011. gada 8. jūlijā, izdarot grozījumus Kriminālprocesa likumā. Apstrīdētās normas pieņemšanas vēsturiskais likumdevēja mērķis bija skaidri noteikt to, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir uzskatāmi par izmeklēšanas noslēpumu, kā arī to, kas un kādā kārtībā drīkst ar šiem materiāliem iepazīties. Apstrīdētās normas pieņemšanas nepieciešamību pamatoja tas, ka Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktais procesa par noziedzīgi iegūtu mantu regulējums nebija efektīvs un praksē netika piemērots. Proti, praksē nebija vienotas izpratnes par to, vai uz procesu par

noziedzīgi iegūtu mantu ir attiecināms Kriminālprocesa likuma 375. pantā noteiktais vispārīgais regulējums par izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību (*sk. Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 18. lp.*). Tāpēc Saeimas Juridiskā komisija, atbalstot tieslietu ministra priekšlikumu, pamatojās uz Kriminālprocesa likuma 396. panta pirmās daļas redakciju par iepazīšanos ar izmeklēšanas noslēpumu pirmstiesas kriminālprocesā, līdzīgi nosakot, ka ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem persona var iepazīties tikai ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā (*sk. Saeimas Juridiskās komisijas sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 28.–29. lp. un Tieslietu ministrijas 2011. gada 21. jūnija vēstuli Nr. 1-11/2725 lietas materiālu 2. sēj. 34.–36. lp.*). Ar 2011. gada 8. jūlija likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” no Kriminālprocesa likuma 59. nodaļas tika izslēgts arī tas, ka tiesas sēdē procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiesa pārbauda iesniegtos pierādījumus (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 34.–36. lp.*).

Likumdevējs ar apstrīdēto normu ir piešķīris procesa virzītājam tiesības lemt par to, ciktāl Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētajām ar mantu saistītajām personām būs iespējams īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu. Proti, procesa virzītājam, saņemot ar mantu saistītās personas lūgumu, ir pienākums izvērtēt šīs personas norādītos argumentus un visupirms lemt par atļauju šai personai iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Savukārt tad, ja procesa virzītājs nolēmis atļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar lietas materiāliem, viņam ir jānoteic arī tas, kādā apjomā šie materiāli personai uzrādāmi. Procesā virzītāja lēmumam par ar mantu saistītās personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem netiek paredzēta tiesas kontrole, proti, tiesa nepārvērtē šāda prokurora pieņemta lēmuma tiesiskumu un pamatotību. To apliecina apstrīdētās normas tvērums un vienveidīga tās piemērošanas prakse (*sk., piemēram, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģijas 2014. gada 21. oktobra lēmumu lietā Nr. 11816005213, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 5. janvāra lēmumu lietā Nr. 15830019113 un lietas materiālu 1. sēj. 118. lp.*). Kā secinājusi Satversmes tiesa, tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē

(sk. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2.2. punktu). Procesa virzītāja lēmumu var pārsūdzēt Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā noteiktajā kārtībā tikai prokuratūras ietvaros.

Tādējādi apstrīdētā norma, nevis tās piemērošanas prakse skar Pieteikuma iesniedzējas Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošās pamattiesības. Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

12. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikvienš var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. pants uzliek valstij pozitīvu pienākumu, saskaņā ar kuru tai ne vien jāizveido un jā saglabā institucionālās infrastruktūras, kas nepieciešamas taisnīgas tiesas realizēšanai, bet arī jāpieņem un jāievieš tiesību normas, kas garantē, ka pati procedūra ir taisnīga un objektīva. Kopsakarā ar Satversmes 90. pantu šis pienākums nozīmē likumdevēja pienākumu tiesību normās nepārprotami paredzēt tādu procedūru, kas indivīdam radītu skaidru un drošu pārliecību par iespējām aizstāvēt savas pamattiesības (sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2013. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-23-01 14.4. punktu).

Tādējādi Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process nozīmē valsts pienākumu paredzēt tiesiskās garantijas tiesiskuma un taisnīguma principu ievērošanai lietu izspriešanā un aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības, citastarp arī pušu līdztiesības un sacīkstes principus (sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu, 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu un 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 19. punktu). Tiesiskas valsts princips prasa, lai lietas tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un

objektīvu izspriešanu (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 6. punktu*).

Tātad šai Satversmes normai ir gan materiāls, gan procesuāls raksturs. Tas nozīmē, ka ikvienam ir tiesības ne tikai uz taisnīgu tiesas procesu, bet arī uz pieeju tiesai (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2005. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 2005-07-01 6. punktu*).

Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot, tomēr tās nav absolūtas. Šīs tiesības var tikt ierobežotas tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 27. punktu*).

Līdz ar to personai tiesības uz taisnīgu tiesu nevar liegt vai atņemt pēc būtības.

13. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 92. pants negarantē personai tiesības jebkuru tai svarīgu jautājumu izlemt tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2004-14-01 8. punktu*). Tomēr valstij ir jānodrošina efektīva aizsardzība ikvienai personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana ir svarīgākais līdzeklis šā mērķa sasniegšanai, jo tieši no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī citu personas pamattiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 9. punktu*).

Arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu tā, lai tiktu paredzēta efektīva tiesību aizsardzība. Tas vienlaikus nozīmē valsts pienākumu nodrošināt personai arī procesuālās garantijas aizstāvēt tās īpašuma tiesības, lai sevišķajā procesā lieta pēc būtības tiktu izlemta, ievērojot personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Satversmes tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētajā normā ietvertā kārtība, kādā tiek vērtētas Kriminālprocesa likuma 628. pantā minēto ar mantu saistīto personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem, nodrošina

šīm personām tiesības uz taisnīgu tiesu. Visupirms Satversmes tiesa izvērtēs, vai personai ir nodrošināta pieeja „tiesai” šā vārda institucionālajā nozīmē.

Satversmes 92. panta pirmais teikums neprasa, lai persona visu savu aizskarto tiesību un likumisko interešu aizstāvībai varētu vērsties tikai Satversmes 82. pantā minētajās tiesu varas institūcijās. Pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi saistībā ar Konvencijas 13. pantu, var secināt, ka efektīvs tiesību aizsardzības nodrošinājums ir atkarīgs ne tikai no iespējas vērsties tiesā, bet gan no visa kopējā uzraudzības mehānisma un tā darbības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. maija sprieduma lietā Nr. 2010-55-0106 20.1. punktu*).

Ja ar mantu saistītā persona nepiekrīt procesa virzītāja lēmumam, kas pieņemts, pamatojoties uz apstrīdēto normu, tā var šo lēmumu pārsūdzēt Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā noteiktajā kārtībā tikai prokuratūras ietvaros. Normatīvais regulējums neparedz tiesas kompetenci pārskatīt šo procesa virzītāja lēmumu. Turklāt jāņem vērā, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir precīzi reglamentēts termiņos, lai savlaicīgi un efektīvi tiktu atrisināti mantiskie jautājumi. Piemēram, Kriminālprocesa likuma 629. panta otrā daļa noteic, ka tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma saņemšanas tiesā. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 339. panta otro daļu izmeklētāja vai prokurora (procesā virzītāja) lēmumu ar mantu saistītā persona var pārsūdzēt 10 dienu laikā no paziņojuma par pieņemto lēmumu saņemšanas dienas. Atbilstoši šā likuma 343. pantā noteiktajai kārtībai šādas sūdzības tiek izskatītas 10 dienu laikā, ar iespēju šo termiņu pagarināt līdz 30 dienām. Tādējādi tiesas sēde procesā par noziedzīgi iegūtu mantu var notikt agrāk, nekā ar mantu saistītā persona ir paspējusi procesā virzītāja lēmumu pārsūdzēt Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā noteiktajā kārtībā. Tāpēc šāda lēmuma pārsūdzība prokuratūras ietvaros nevar tikt uzskatīta par efektīvu personas pamattiesību aizsardzībai.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka prokuratūru noteiktās jomās Latvijā var uzskatīt par efektīvu un pieejamu tiesību aizsardzības līdzekli, jo prokurora statuss un loma likumības uzraudzībā nodrošina sūdzību neatkarīgu un objektīvu izskatīšanu atbilstoši Konvencijas 13. pantam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 31.2.1. punktu*). Tomēr

vienlaikus Satversmes tiesa atzinusi: tiesas objektīvā neitralitāte nozīmē, ka ir jābūt izslēgtām jebkādam pamatotām lietas dalībnieku vai sabiedrības šaubām par tiesas objektivitāti. Turklāt nozīme var būt pat šķietamībai, tāpēc ir nepieciešams novērst pat šķietamu neobjektivitāti. Minētās atziņas par tiesas neitralitāti vienlīdz ir attiecināmas arī uz prokuratūru kā tiesu varas institūciju (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 2012-13-01 13.2. un 14.2.3. punktu un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 16.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja un Tiesībsargs norāda, ka prokurors, vērtējot personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, nevar sniegt objektīvu un neatkarīgu izvērtējumu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 11.–12. lp. un 72. lp.*). Savukārt Saeima un vairākas lietā pieaicinātās personas norāda, ka lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu pēc būtības pieņem tiesa, tāpēc nepastāv apstākļi, kuru dēļ varētu tikt apšaubīta prokurora objektivitāte (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 143. lp. un 2. sēj. 18. lp.*).

Procesa virzītājs, kas pieņēmis lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, ir tas, kurš vislabāk pārzina kriminālprocesa lietas materiālus, tāpēc likumdevējs tieši viņam uzticējis pieņemt šādu lēmumu un lemt par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem. Tomēr vienlaikus procesa virzītājs procesā par noziedzīgi iegūtu mantu darbojas kā viens no lietas dalībniekiem, tāpēc var rasties pamatotas šaubas par viņa pieņemtā lēmuma objektivitāti un neatkarību.

Tā kā lēmums par atļauju iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem skar personas pamattiesības, ir jānovērš visi ar šā lēmuma pamatotību saistītie riski un jebkuras šaubas par galīgā lēmuma pieņēmēja neatkarību un objektivitāti.

Satversmes tiesa atzīst, ka prokurors nevar tikt uzskatīts par neatkarīgu tiesu varas institūciju, kas atbilstu apzīmējumam „tiesa”, ja viņš vienlaikus ir viens no lietas dalībniekiem un galīgā lēmuma pieņēmējs jautājumā par to, kādā apjomā personai tiek nodrošinātas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Līdz ar to lēmumu par Kriminālprocesa likuma 628. pantā minēto personu iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem nepieņem „tiesa” šā vārda institucionālajā nozīmē.

14. Satversmes tiesai ir jāizvērtē arī tas, vai apstrīdētajā normā noteiktajā lēmuma par iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem pieņemšanas procesā personai tiek efektīvi nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības.

14.1. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma pārkāpj Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošo pušu līdzvērtīgu iespēju principu. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu personām tiek nepamatoti ierobežotas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un izteikties par tiem, tādējādi tām neesot iespējams arī vienlīdzīgi un efektīvi ietekmēt lēmumu par noziedzīgi iegūtu mantu pēc būtības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. – 7. lp. un 13. lp.*).

Savukārt Saeima un lietā pieaicinātās personas uzsver, ka tieši procesa virzītājs ir tas, kurš var pieņemt lēmumu un vērtēt personu tiesības iepazīties ar lietas materiāliem. Proti, procesa virzītājam šajā procesā esot tiesības pieņemt dažādus ar kriminālprocesa norisi saistītus lēmumus. Turklāt procesa virzītājs esot informēts par visiem pamata kriminālprocesa aspektiem, tāpēc tieši viņš varot vislabāk izlemt arī to, kā konkrētās intereses būtu līdzsvarojamas (*sk. Saeimas papildu paskaidrojumus 2. sēj. 64. lp., Ģenerālprokuratūras viedokli 2. sēj. 13. lp. un Tieslietu ministrijas viedokli 2. sēj. 18. lp.*).

Izskatāmajā lietā ir būtiski izšķirt nevis to, ciktāl procesa virzītājam saskaņā ar apstrīdēto normu ir piešķirta rīcības brīvība vērtēt personas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, bet gan to, vai procesa virzītājs, veicot interešu līdzsvarošanas izvērtējumu, var īstenot tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas, ja viņa pieņemtie lēmumi netiek pārvērtēti tiesā.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 27. pantu procesa virzītājs vada kriminālprocesu: organizē kriminālprocesa norisi un lietvedību tajā, pieņem lēmumus par kriminālprocesa virzību, pats vai iesaistot citas amatpersonas īsteno valsts pilnvaras kriminālprocesa attiecīgajā stadijā vai posmā, pieprasa, lai ikviens

persona izpilda kriminālprocesuālo pienākumu un ievēro procesuālo kārtību, nodrošina iespēju kriminālprocesā iesaistītajām personām īstenot likumā noteiktās tiesības. Savukārt procesā par noziedzīgi iegūtu mantu šis procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā ir tas, kurš pieņem lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Proti, pastāvot Kriminālprocesa likuma 626. pantā minētajiem nosacījumiem, nolemj izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu. Vienlaikus šis pats procesa virzītājs ir tas, kurš procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lemj par Kriminālprocesa likuma 628. pantā minēto ar mantu saistīto personu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem. Tāpat saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 629. pantu viņš ir viena no personām, kas kā lietas dalībnieki piedalās tiesas sēdē. Līdz ar to Kriminālprocesa likums piešķir procesa virzītājam plašas un daudzveidīgas pilnvaras gan kriminālprocesā, gan procesā par noziedzīgi iegūtu mantu.

No taisnīgas tiesas jēdziena izrietošais pušu līdzvērtīgu iespēju princips noteic, ka lietas izskatīšanas gaitā procesa dalībnieku tiesībām jābūt taisnīgi līdzsvarotām, proti, katram procesa dalībniekam jābūt nodrošinātām adekvātām iespējām izmantot procesuālos līdzekļus un neviens procesa dalībnieks nedrīkst tikt nepamatoti nostādīts nelabvēlīgākā situācijā kā citi procesa dalībnieki (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 20.1. punktu*). Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 92. pantu, ir uzsvērusi, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips kriminālprocesā, no vienas puses, paredz visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, no otras puses, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6. punktu*).

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir atzinusi, ka pušu līdztiesības princips ir „taisnīgas tiesas procesa neatņemams elements” (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā „Rowe and Davis v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 28901/95, 60. punktu*). Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir konsekventi atkārtojusi: pušu līdztiesība nozīmē to, ka “katrai tiesvedības pusei jānodrošina saprātīga iespēja izklāstīt savus argumentus [...] tādos

apstākļos, kas to nenostāda būtiski sliktākā stāvoklī salīdzinājumā ar otru tiesvedības pusi” (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993. gada 27. oktobra sprieduma lietā „Dombo Beeher BV v. the Netherlands”, pieteikums Nr. 14448/88, 33. punktu*).

Tiesības uz pušu līdztiesību krimināllietās nozīmē, ka katrai pusei jābūt iespējai iepazīties ar otras puses iesniegtajiem komentāriem un pierādījumiem un sniegt savus paskaidrojumus par tiem. Tomēr neatkarīgi no izvēlētās metodes, kā šīs prasības izpildi nodrošina nacionālajā tiesību sistēmā, tai jānodrošina, ka otra puse uzzina par iesniegtajiem paskaidrojumiem un ka šai pusei tiek dota reāla iespēja par tiem iesniegt savus paskaidrojumus (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991. gada 28. augusta sprieduma lietā „Brandstetter v. Austria”, pieteikumi Nr. 11170/84, Nr. 12876/87 un Nr. 13468/87, 67. punktu*).

Kriminālprocesa likuma 18. pantā noteikts procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips. Pieaicinātā persona S. Kaija uzsver, ka šis princips uzliek pienākumu attiecīgajam procesa dalībniekam nodrošināt personām līdzvērtīgas tiesības un iespējas tās īstenot. Satversmes tiesa piekrīt, ka procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas darbojas visā kriminālprocesā, proti, gan pirmstiesas, gan tiesas procesa laikā (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 45. lp.*).

Sevišķajā kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu mantu demokrātiskā tiesiskā valstī ir jānodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošana, kas citstarp ir saistīta ar personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

14.2. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka kriminālprocesā savākto pierādījumu apjoms laikā, kad parasti tiek uzsākts process par noziedzīgi iegūtu mantu, ir tāds, kas pēc būtības izslēdz risku, ka iepazīšanās ar lietas materiāliem varētu traucēt kriminālprocesa efektīvu norisi. Turklāt procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošo materiālu aizsardzība vienlīdz labi varot tikt nodrošināta, ar mantu saistītās personas rakstveidā brīdinot par aizliegumu izpaust pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 16. lp. un 18.–19. lp.*).

Savukārt Saeima uzsver, ka procesa virzītājam ir jāņem vērā, ka izdalītie materiāli var saturēt tādu informāciju, kas var aizskart citu personu tiesības vai apdraudēt turpmāko kriminālprocesa norisi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 143. lp.*).

Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina sabiedrības interese uz efektīva kriminālprocesa norisi un nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības. Tas saskan ar Kriminālprocesa likuma 1. pantā nostiprināto kriminālprocesa mērķi. Tāpēc, vērtējot personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, ir būtiski ņemt vērā nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli var tikt izdalīti no kriminālprocesa materiāliem tā pirmstiesas stadijā. Kriminālprocess joprojām turpinās, un materiālu satura atklāšana var negatīvi ietekmēt kriminālprocesa gaitu, tāpēc arī procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli ir atzīstami par izmeklēšanas noslēpumu. Kaut arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par mantiskiem jautājumiem, pierādījumu izsniegšana pilnā apjomā laikā, kad kriminālprocess vēl nav pabeigts, var apdraudēt sabiedrības interesi atklāt noziedzīgo nodarījumu un noskaidrot vainīgo personu, kā arī aizskart iesaistīto personu drošību un intereses.

Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, jau iepriekš norādījusi, ka nepieciešamība nodrošināt efektīvu kriminālprocesa norisi var būt pamats tam, lai paturētu slepenībā kādu daļu no kriminālprocesa laikā savāktās informācijas. Tādējādi tiktu novērsta iespējamība, ka persona, pret kuru kriminālprocess uzsākts, var slēpt citus pierādījumus vai traucēt izmeklēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 3. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2013-11-01 13. punktu*).

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments, interpretējot Kriminālprocesa likuma 375. panta pirmajā daļā minēto izmeklēšanas noslēpuma jēdzienu, ir norādījis, ka tas saprotams nevis kā vispārējs aizliegums pirmstiesas procesā izsniegt krimināllietas materiālus šajā normā neminētām personām, bet gan ir vērstas uz kriminālprocesa mērķa sasniegšanu. Tomēr šādu materiālu neizsniegšana kriminālprocesā nevar būt pašmērķis (*sk. Augstākās tiesas Senāta*

Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 6. novembra spriedumu Nr. SKA-705/2008). Procesa virzītājam katrā gadījumā rūpīgi jāizvērtē ar mantu saistītās personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem un savs lēmums ir jāpamato, samērojot to ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību. Procesa virzītājam ir jāizvērtē personas lūgums un jāpieņem pamatots un argumentēts lēmums – vispārīga izmeklēšanas noslēpuma pieminēšana nav uzskatāma par pietiekamu.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāli satur tos materiālus, kas atrodas arī pamata krimināllietas materiālos. Tātad procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ietver pierādījumus un pirmstiesas kriminālprocesā iegūtās ziņas (*sk. Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 16. lp.*). Satversmes tiesa piekrīt, ka pirmstiesas kriminālprocesa efektīvas norises intereses prasa, lai materiāli, kas satur šādu informāciju, nebūtu pilnībā pieejami visām kriminālprocesā iesaistītajām personām. Pāragra pierādījumu uzrādīšana varētu apdraudēt citu personu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, kā arī kriminālprocesā iesaistīto personu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību, jo pierādījumi tiktu izplatīti, pirms tos izvērtējusi tiesa (*sk., piemēram, Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 141. lp., Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 16. lp.*). Arī pieaicinātā persona J. Stukāns uzsver, ka, lai arī ar mantu saistītajām personām vairs nav iespējams šos pierādījumus ietekmēt, tomēr to uzrādīšana pirms kriminālprocesa pabeigšanas var apdraudēt citu kriminālprocesā iesaistīto personu un sabiedrības intereses. Attiecīgo materiālu satura atklāšana var apgrūtināt vainīgo personu atklāšanu, turpmāku pierādījumu iegūšanu un saglabāšanu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 40. lp.*).

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošo materiālu atklāšana un uzrādīšana bez iepriekšējas izvērtēšanas būtu pretrunā ar citu personu tiesībām uz taisnīgu tiesu un varētu apdraudēt pirmstiesas kriminālprocesa sekmīgu norisi. Procesa virzītājam izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība ir jānodrošina ne tikai lemjot par personu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī tad, kad šāda atļauja tiek dota, brīdinot personas, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma

396. panta pirmo daļu, par kriminālatbildību saskaņā ar šā likuma 304. pantu par ziņu izpaušanu.

Tādējādi, lai nodrošinātu kriminālprocesa mērķi, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība. Tas nepieciešams, lai neapdraudētu kriminālprocesa norisi un nodrošinātu citām personām efektīvu pamattiesību īstenošanu.

15. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jānodrošina tāda procesa dalībnieku tiesību un interešu līdzsvarošana, kas sasniegtu kriminālprocesa mērķi. Vērtējot personu tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, ir jālīdzsvaro personu interese uz pušu līdzvērtīgu iespēju principa nodrošināšanu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību, kas ir sabiedrības interese uz efektīvu kriminālprocesa norisi.

15.1. Saeima norāda, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiekot samērīgi līdzsvarotas dažādas intereses. Šāds līdzsvars, kas vienlaikus nodrošinot gan pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu, gan arī efektīvu kriminālprocesa norisi, tiekot panākts, izsniedzot personām lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Turklāt personām procesā joprojām tiekot nodrošinātas vienādas iespējas realizēt savas tiesības atbilstoši Kriminālprocesa likuma 629. panta ceturtajai daļai (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 143. lp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka lēmums uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu ne vienmēr atspoguļo visus lietā būtiskos apstākļus, jo ir vienīgi procesa virzītāja interpretācija par konkrētā kriminālprocesa materiāliem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8. lp.*).

Kriminālprocesa likuma 628. pants *expressis verbis* nosaka procesa virzītāja pienākumu izsniegt ar mantu saistītajām personām lēmuma kopiju, kurā pamatota izvēle uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Procesā virzītāja lēmums uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu satur ne tikai izdalīto materiālu uzskaitījumu, bet arī šajos materiālos ietverto ziņu detalizētu aprakstu un argumentāciju, kas ir pamats pieņemumam, ka attiecīgās mantas izcelsme ir noziedzīga vai tā ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu.

Kriminālprocesa likums detalizēti un precīzi nosaka lēmuma uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu saturu. Ir būtiski arī tas, ka šāds lēmums ietver izdalīto lietas materiālu uzskaitījumu. Tomēr procesa virzītāja lēmums uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu ne vienmēr var tikt uzskatīts par pietiekamu, lai persona īstenotu savas Kriminālprocesa likuma 629. panta ceturtajā daļā paredzētās vienādās tiesības tiesas sēdē.

15.2. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neparedz skaidru kārtību, kādā procesa virzītājs izvērtē, vai un cik lielā apjomā ar mantu saistītās personas drīkst iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Apstrīdētā norma neparedzot nekādus kritērijus, tāpēc lēmuma pieņemšana esot atkarīga tikai no procesa virzītāja subjektīvā vērtējuma un līdz ar to procesa virzītājam rodoties nepamatotas priekšrocības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 8. – 9. lp.*).

Savukārt Saeima un Tieslietu ministrija uzsver, ka atsevišķu kritēriju noteikšana šāda lēmuma pieņemšanai neesot nepieciešama, jo procesa virzītājs katru lietu izvērtējot individuāli un principi, kas viņam jāievēro, jau šobrīd izrietot no Kriminālprocesa likuma un tiesību sistēmas kopumā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 142. lp un 2. sēj. 18. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka kritēriji, kas procesa virzītājam jāņem vērā, lemjot par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, jau šobrīd pastāv tiesību sistēmā un, sistēmiski interpretējot tiesību normas, ir tieši piemērojami, tāpēc tos atkārtoti ietvert normatīvajā regulējumā nav nepieciešams. No Kriminālprocesa likuma 1. panta izriet, ka procesa virzītājam ir pienākums nodrošināt efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Minētais jāņem vērā arī lemjot par atļauju iepazīties, kā arī vērtējot tieši to, kādā apjomā ļaut iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem. Kriminālprocesa likuma 12. pantā ir nostiprināts viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, proti, cilvēktiesību garantēšanas princips. No šā principa izriet procesa virzītāja pienākums pieņemt tādu lēmumu, lai procesā tiktu nodrošinātas cilvēktiesības.

Tāpat procesa virzītājam jau šobrīd, lemjot par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem, ir jāņem vērā gan tiesību sistēmā spēkā esošie vispārējie tiesību principi, gan likumdevēja noteiktais normatīvais regulējums.

15.3. Lemjot par iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, katrā konkrētajā gadījumā ir jāsamēro lietā iesaistīto personu intereses, ņemot vērā kriminālprocesa mērķi. Tomēr apstrīdētajā normā paredzētais izmeklēšanas noslēpums vai nepieciešamība aizsargāt citu personu tiesības nevar kalpot par pamatu tam, lai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiktu nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, proti, tiesības pienācīgi sagatavoties lietas izskatīšanai un tiesības tikt uzklautam.

Satversmes tiesa atzīst, ka tieši procesa virzītājs ir tas subjekts, kas nodrošina sevišķā kriminālprocesa savlaicīgu un efektīvu norisi. Ņemot vērā procesa virzītāja kompetenci, viņam ir piešķirta plaša rīcības brīvība katrā lietā individuāli izvērtēt to, vai attiecīgie materiāli būtu uzrādāmi personai, un vienlaikus ņemt vērā arī nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu. Bez tam, tā kā šāds procesa virzītāja lēmums skar lietas dalībnieka pamattiesības, procesa virzītājam savs lēmums ir arī īpaši jāpamato.

Tomēr procesa virzītājs, kas vienlaikus ir viena no procesa par noziedzīgi iegūtu mantu pusēm, kas turklāt joprojām turpina izmeklēt noziedzīgo nodarījumu, pieņemot lēmumu par iepazīšanos ar noziedzīgi iegūtas mantas lietas materiāliem, rada pamatotas šaubas par šā lēmuma objektivitāti un neatkarību, ja saskaņā ar taisnīgas tiesas principu šāds lēmums netiek pārvērtēts tiesā. Tikai tādā procesā, kurā tiek nodrošināts pušu līdzvērtīgu iespēju princips, var nonākt līdz taisnīgam tiesas nolēmumam pēc būtības.

Savukārt Kriminālprocesa likuma 17. pantā ir ietverts procesuālo funkciju nodalīšanas princips, kas vienlaikus uzliek pienākumu katrai no kriminālprocesā iesaistītajām amatpersonām attiecīgajā procesa stadijā veikt cilvēka tiesību ierobežojumu kontroles funkciju. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu lēmumu pēc būtības pieņem tiesa, tāpat arī tiesai, spriežot lietu pēc būtības, ir jānodrošina cilvēka tiesību ierobežojuma kontroles funkcija. Tas vienlaikus nozīmē, ka tiesai ir

jālemj arī par to, vai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir samērīgi līdzsvarotas personu intereses, ievērojot personu pamattiesības. Šo secinājumu pamato arī sistēmiskā interpretācija, proti, apstrīdētās normas interpretācija kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 629. panta nosaukumu: „Tiesas process par noziedzīgi iegūtu mantu” un procesa par noziedzīgi iegūtu mantu nozīmi Kriminālprocesa likuma sistēmā. Jāņem vērā, ka tiesai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, izskatot jautājumu pēc būtības, rūpīgi jāpārbauda arī tas, vai process par noziedzīgi iegūtu mantu ir uzsākts atbilstoši Kriminālprocesa likuma prasībām (*sk., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 6. marta lēmumu lietā Nr. SKK– 93/2008 un 2009. gada 19. februāra lēmumu lietā Nr. SKK– 2/2009*).

Likumdevējam būtu jāparedz tāda kārtība, kas nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju principu šajās lietās, paredzot tiesai iespēju pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, tādējādi nodrošinot personai efektīvu īpašuma tiesību aizsardzību. Tieši tiesa ir tas subjekts, kam, izskatot jautājumu pēc būtības, vienlaikus būtu jāveic kontroles funkcija pār ar mantu saistīto personu pamattiesību ievērošanu. Turklāt tiesa, izskatot lietu pēc būtības, jebkurā gadījumā iepazīstas ar visiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā nenodrošina pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

16. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Minētā Satversmes tiesas likuma norma Satversmes tiesai piešķir plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāapsver, no kura brīža apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu.

16.1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam no 2015. gada 19. maija, proti, no brīža pagātnē – kad procesa virzītājs pieņēma lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

Satversmes tiesa ņem vērā arī to apstākli, ka izskatāmā lieta ir ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Satversmes tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst personas pamattiesību aizskārumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Ar Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta virsprokurora 2015. gada 13. jūlija lēmumu procesa virzītāja lēmums, ar kuru bija noraidīts Pieteikuma iesniedzējas lūgums iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, atzīts par tiesisku un pamatotu. Ja Pieteikuma iesniedzējai nebūtu iespēju īstenot savu tiesību aizsardzību, tad konkrētajā gadījumā netiktu novērstas šaubas par tā procesa virzītāja objektivitāti un neatkarību, kurš pieņēma lēmumu par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Lai nodrošinātu sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Cell Finance” tiesību aizsardzību un dotu tai iespēju iesniegt pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesā sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, Kriminālprocesa likuma 629. panta piektā daļa, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, nodrošinot personai efektīvu īpašuma tiesību aizsardzību, atzīstama par spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

16.2. Satversmes tiesai, izmantojot tai Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, iespēju robežās ir jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma tiek atzīta par spēkā neesošu, līdz brīdim, kad likumdevējs tās vietā pieņems jaunu normu, neradītu personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra*

sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2013. gada 31. janvāra sprieduma lietā Nr. 2012-09-01 16.1. punktu). Apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu nedrīkst radīt jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus (sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 17. punktu).

Satversmes tiesa norāda, ka process par noziedzīgi iegūtu mantu ir vērsts uz mantisko jautājumu savlaicīgu un efektīvu atrisinājumu kriminālprocesā. Kriminālprocesā ir nepieciešams aizsargāt to personu pamattiesības, kuras procesā par noziedzīgi iegūtu mantu vēlas iepazīties ar lietas materiāliem, līdz brīdim, kad likumdevējs pieņems Satversmei atbilstošu tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram šis Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētās ar mantu saistītās personas varētu izmantot tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem.

Satversmes tiesa secinājusi: ja ir aizskartas personai Satversmē noteiktās pamattiesības, šī persona ir tiesīga vērsties tiesā, atsaucoties tieši uz attiecīgo Satversmes normu (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-07-0103 secinājumu daļu*). Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa vērs uzmanību uz to, ka līdz jauna tiesiskā regulējuma pieņemšanai Kriminālprocesa likuma 628. pantā minētās ar mantu saistītās personas tiesības lūgt tiesu pārvērtēt procesa virzītāja lēmumu par tās iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, nodrošināmas, tieši piemērojot Satversmes 92. pantu un šā sprieduma atziņas.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Kriminālprocesa likuma 629. panta piekto daļu, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un

pamatotību, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

2. Atzīt Kriminālprocesa likuma 629. panta piekto daļu, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, attiecībā uz sabiedrību ar ierobežotu atbildību „Cell Finance” par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš